

ოსგან აითქინი

თურქეთი, ვანის უნივერსიტეტი

ქართული მონეტები ერზრუმის მუზეუმში

სტატიაში თურქეთის რესპუბლიკის აღმოსავლეთ ანატოლიის რეგიონის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ქალაქის, არზრუმის მუზეუმში დაცული ქართული პერიოდის 10 ისტორიული მონეტის ვიზუალურ მასალას განვიხილავთ.

ხსენებული მონეტები 2013 წელს არზრუმის მუზეუმის ხელმძღვანელობის ნებართვით ჩვენ მიერ იქნა დაფიქსირებული და გამოკვლეული. ყველა მონეტა სპილენძისაა, მათგან 7 კარგ მდგომარეობაშია, ხოლო 3 — დაზიანებული სახითაა მოღწეული ჩვენამდე. მონეტებიდან ერთ-ერთი, ქართველი მეფის, გიორგი III-ის შვილისა და დედოფალ რუსუდანის დედის, თამარ დედოფლის (1184-1213) ეპოქას განეკუთვნება, 9 კი რუსუდან დედოფლის (1222-1245) ეპოქას. მონეტები მუზეუმმა ცალ-ცალკე შეისყიდა, ამიტომ ცნობილი არ არის რომელი მონეტა სად იყო ნაპოვნი. მათი წონა და ზომა ერთმანეთის მსგავსია.

მონეტებზე ყურადღებას იქცევს ის ფაქტი, რომ ერთ მხარეს წარწერა გამოყვანილია არაბული სულუსის დამწერლობით, ხოლო მეორე მხარეს ქართული ასოებით. მოხსენება მნიშვნელოვანია იმ ფაქტის გამოც, რომ მიუხედავად ერზრუმის მუზეუმში შენახული ქართული მონეტების სიმცირისა, ისინი პირველად განიხილება.

YRD.DOÇ.DR.OSMAN AYTEKİN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van-TÜRKİYE

ERZURUM MÜZESİ'NDEKİ GÜRCÜ SİKKELERİNDEN ÖRNEKLER

Bu bildirimizde; Türkiye Cumhuriyeti'nin Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki önemli şehirlerden biri olan Erzurum Müzesi'nin envanterinde bulunan 10 adet Gürcü dönemine ait tarihi sikkenin görsel malzeme eşliğinde tanıtımı yapılacaktır.

Söz konusu sikkeler tarafımca 2013 yılında Erzurum Müze Müdürlüğü'nden alınan izin çerçevesinde tespit edilerek incelenmiştir. Bu sikkelerin her biri bakırdan olup 7 tanesi iyi durumda 3 tanesi ise kısmen bozulmuş şekilde günümüze ulaşmıştır. Sikkelerden 1 tanesi Gürcü Kralı III. Giorgi'nin kızı ve Kraliçe Rusudan'ın annesi olan ünlü Gürcü Kraliçesi Tamara/Tamar'a (1184-1213), 9 tanesi ise Gürcü Kraliçesi Rusudan'a (1223-1245) ait oldukları anlaşılmaktadır. Her bir sikke müzeye satın alma yolu ile kazandırılmış olup tam olarak nerede bulunmuş oldukları bilinmemektedir. Ağırlıkları ve ebatları birbirine yakındır.

Sikkelerde dikkat çeken en önemli verilerinden biri olarak bir yüzeyinde Arapça harflerden oluşan Sülüs yazısının olması diğer yüzeyinin ise Gürcü harflerinden oluşmasıdır. Bu bildirimizi önemli kılan hususlardan birisi de ilk kez akademik seviyede Müzelerimizde az sayıda da olsa var olduğu anlaşılan Gürcü sikkelerinden söz edilmiş olmasıdır.

Erzurum Müzesi Envanterindeki Gürcü Sikkeleri

İlk kez tarafımca 2013 yılında Müze Müdürlüğü'nün izinleri doğrultusunda yapılan araştırmada Erzurum Müzesi (Fot.2) envanterine kayıtlı toplam 10 adet Gürcü sikkesi tespit edilmiş ve incelenmiştir (Foto.1). Buradaki sikkelerin tümü bakırdan olup Müzeye satın alma yolu ile kazandırılmıştır.

Tam olarak nerede buldukları belli olmamakla birlikte Erzurum ve çevre illerine ait oldukları söylenebilir..⁴³

40/a

ملك الترك
جلال الدنيا والقوة
رمضان بنت تمار طهر السمع
أبر
-Melikü'l-mülük
-Celâlü'd-dünyâ ve'd-devletü
-Ramânün bintü Tamar zahru'l-mesih
-Eazze...

40/b

ملك الترك
جلال الدنيا والقوة
تمار طهر السمع
أبر
-Melikü'l-mülük
-Celâlü'd-dünyâ ve'd-devletü
-Tamar zahru'l-me...
-Eazze...

⁴³ Bu bildiri, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi BAP Başkanlığı'nın KONGRE-2015/118 (D7) Nolu Proje doğrultusunda olmak üzere 28-29 Mayıs 2015 tarihinde Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te Gürcistan Patrikhanesi Aziz Andria Pirveltsodebuli Gürcü Üniversitesi Sosyal Bilimler ve Hukuk Fakültesi'nin Karveloloji Merkezi'nin Beşinci Uluslararası Bilimsel Konferansı olarak düzenlenen " Türkiye Gürcüleri ve Lazları (Kartveller) - Tarih ve Perspektifler" adlı konferansta sunulmuştur

*Müzedede araştırma iznini veren Erzurum Müzesi Müdürlüğüne, Sikkelerin Arapça yazılarını okumama yardımcı olan Prof.Dr.Abdulhamit TÜFEKÇİOĞLU'na, Sikkelerin Gürcü yazıları hakkında bilgi veren Müze uzmanı Maia PATARİDZE'ye, Araştırma sırasında bana eşlik eden oğlum Öğr.Gör.Y.Emre AYTEKİN'e katkılarından dolayı çok teşekkürler.

40/c

شكته الشراك
جلال الشما والقره والدين
رحمان بنت تمار جاهر النسيج

- d-Melikö't-mölök
- Celâli' d-dünyâ ve' d-devleti ve' d-din
- Rasudân bint Tamar zahîrî' t-mesh

150

شكته الشراك
جلال الشما والدين
تمار ابنه كبركي
جاهر النسيج

- Meliketo' t-melikâ
- Celâli' d-dünyâ ve' d-din
- Tamar ibnetü Gıyorgı
- Zahîrî' t-mesh

173

شكته الشراك
جلال الشما والقره والدين
رحمان بنت تمار جاهر النسيج
ابن لقا اسرار

- Meliketo' t-mölöki' t-melikâ't
- Celâli' d-dünyâ ve' d-devleti ve' d-din
- Rasudân bintü Tamar zahîrî' t-mesh
- Eazza' Bahî' en-sârâli

174

.....
 الشكاه الترك
 حال الدنيا والقره
 رسام بنت تمار طهر المشح
 ابو القاسم

- Meliketi I-melik.....
- Celali d-dunya ve d-devleti.....
- Fusudan binti Tamar zahiri I-mesh
- Ezza I-lahu enzarahu

175

.....
 الشكاه الترك
 حال الدنيا والقره والدين
 رسام بنت تمار طهر المشح
 ابو القاسم

- d-meliketi I-melik I-melik
- Celali d-dunya ve d-devleti ve d-din
- Fusudan binti tamar zahiri I-mesh
- Ezza I-lahu enzarahu

578

.....
 الشكاه
 حال الدنيا والقره
 رسام بنت تمار طهر المشح
 ابو القاسم

- d-meliketi.....
- Celali d-dunya ve d-devleti.....
- Fusudan binti tamar zahiri I-mesh
- Ezza I-lahu enzarahu

4065

السكة الفارسية
خلال الفارسية والفارسية
رمضان بنات تمار زاهر المومج
ابن الفارسية

-el-meliketü T-mölökü T-melikät
- Celalü d-dünyave d-devletü ve d-din
- Enmudan büni tamaz zahuru T-mesh
- Eazza 'lâhu enârâlu

4066

السكة الفارسية
خلال الفارسية والفارسية
رمضان بنات تمار زاهر المومج
ابن الفارسية

-el-meliketü T-mölökü...
- Celalü d-dünyave d-devletü ve...
- Enmudan büni tamaz zahuru T-mesh
- Eazza 'lâhu enârâlu

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

- Sikkelerin çapları 18-27 cm. arasında olmak üzere, 2 mm. kalınlıklara ve 3.60 ile 6.10 gr. arasında ağırlıklara sahiptirler. Müze envanter defterine dönemi olarak 'Gürcü Krallığı' ibaresi konmuştur.
- Sikkeler 1960'li yıllardan başlayarak farklı tarihlerde Müzeye satın alma yolu ile kazandırılmış olup 1.00 -10.00 TL. arasında ücret karşılığında satın alınmıştır.
- 10 sikkeden sadece E.Nosu 150 olan sikke Kraliçe Tamara/Tamar'a (1184-1213) dönemi içinde 1200 tarihinde, diğer 9 sikke ise Kraliçe Rusudan (1223-1245) dönemi içinde 1227 yılında imal edilmişlerdir.
- Sikkelerin bir yüzünde Gürcüce, diğer yüzünde ise Sülüs yazı türünde Arapça yazıt yer almaktadır.
- Sikkeler genel olarak iyi olmakla birlikte bazılarında yer yer bozulmalar ve yazılarda silinmeler mevcuttur.
- Görüleceği üzere sikkelerin tarihi 12.yüzyıl sonu ile 13. yüzyılın ilk yarısına tekabül etmektedir. Bu dönem, Gürcistan'ın en parlak ve güçlü dönemini

იქერმეტი. Bunun पेში სრა Moğol saldirilari başlamış ve Gürcistan da bundan olumsuz yönde etkilenmiştir.

- Gürcistan'ın İslam medeniyetiyle tanışması 8.yüzyılda Abbasilerle başlayarak Selçuklu, Safevi, Beylikler ve Osmanlılarla devam etmiştir. Bu bize yörenin İslam költür ve medeniyetine yabancı olmadığını göstermektedir.
- Belki de burada söylenmesi gerekli en önemli husus; günümüzde bile ölkeler arası ticari ve költürel işbirliklerinin gerçekleştirilmesinde zorlandığımız dikkate alındığında, sözü edilen çift dilli sikke yazıtlarından yola çıkarak Hıristiyan-Müslüman ölkeler arasındaki költürel ve ticari işbirlikleri dikkate değerdir. Bu çağda Anadolu topraklarında Selçuklu Müslüman Türk Devleti bulunmaktadır.

Erzurum Müzesi

Erzurum Müzesi'nde Çalışırken